

І н ф о р м а т и з а ц і я т а і н ф о р м а ц і й н і т е х н о л о г і ї

УДК 340.130

БАСВ О.О., здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук,
старший науковий співробітник НДПП НАПрН України

**ІНФОРМАТИЗАЦІЯ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ УПОРЯДКУВАННЯ
СФЕРИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ
ЯК СЕРЕДОВИЩА ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН**

Анотація. Про систему упорядкування відносин у сфері телекомунікацій загального користування в Україні.

Ключові слова: інформатизація, телекомунікації, телекомунікаційні мережі, інформаційно-комунікаційні технології.

Аннотация. О системе упорядочения отношений в сфере телекоммуникаций общего пользования в Украине.

Ключевые слова: информатизация, телекоммуникации, телекоммуникационные сети, информационно-коммуникационные технологии.

Summary. About the system of organization of relations in telecommunications of the common use in Ukraine.

Keywords: informatization, telecommunications, telecommunication networks, information and communication technologies.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого процесу світової інформатизації, інформаційної глобалізації та переходу до нового еволюційного етапу розвитку людства – інформаційного суспільства важливим аспектом розвитку та становлення є телекомунікації та телекомунікаційні мережі загального користування, які складають предмет інформатизації, що є матеріально-технологічною основою інформаційного суспільства.

Про актуальність зазначеного питання свідчить рівень наукових розробок, що знайшли відображення у працях таких українських вчених, як: Арістова І.В., Баранов О.А., Беляков К.І., Брижко В.М., Гавловський В.Д., Глушков В.М., Ільченко М.Ю., Калюжний Р.А., Ланде Д.В., Новицький А.М., Пилипчук В.Г., Сергієнко І.В., Фредебьоля-Крайна М., Фурашев В.М., Цимбалюк В.С., Швець М.Я. та ін.

Метою статті є визначення системи нормативно-правового упорядкування у сфері телекомунікацій, як середовища інформаційних відносин.

Виклад основних положень. Відомо, що у 1837 році в США Семюелом Фінлі Бріз Морзе було винайдено телеграфний пристрій, а у 1876 році, також в США, Олександром Гремом Белом було винайдено телефонний пристрій. В цих пристроях було втілено результати досліджень світової науки в області електрики та магнетизму, що у подальшому сприяло створенню багатьох електромагнітних пристроїв. В техніці і технології зв'язку було здійснено революційний науково-технічний прорив [1], який ознаменувався виникненням інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ).

Подальший розвиток ІКТ сприяв виникненню телекомунікаційних мереж загального користування (кажучи сучасною мовою – телекомунікацій): місцевого, регіонального, національного, міжнаціонального та світового рівнів. Прикладом такої мережі, яка поєднує в собі всі вищезгадані рівні, є глобальна світова мережа Інтернет –

передове досягнення розвитку мережних технологій телекомунікацій сучасності. З цього приводу академік НАН України Сергієнко І.В. зауважив, що досягнення в галузі телекомунікацій стосовно трафіка даних по мережах не тільки забезпечили високоякісний зв'язок, а й надали можливість передавати тексти, комп'ютерні програми, зображення, голосові і музичні повідомлення, дозволили здійснювати доступ до систем збереження даних (баз даних). Власне, йдеться про виникнення і розвиток глобальної інформаційної мережі Інтернет. Роль цієї мережі важко переоцінити. Можливість доступу до джерел інформації, створення власних джерел, доступних іншим, розвиток електронної пошти, дистанційного навчання, електронної комерції та багато інших можливостей безпосередньо впливають на соціально-економічні і політичні процеси [2, с. 368]. Позиція вченого підкреслює важливість телекомунікацій та мереж загалом для суспільства та, зокрема, для розвитку і становлення інформаційного суспільства.

Ідея інформаційного суспільства з'явилася нещодавно. Вважається, що термін “інформаційне суспільство” наприкінці 60-х – початку 70-х років ХХ століття впровадив професор Токійського технологічного інституту Хаяши Ю. [3, с. 90-98]. В той же час починається стрімкий розвиток комп'ютерної техніки, виникає мережа Інтернет, бурхливо розвиваються засоби телекомунікацій та суттєво розширюється функціональний спектр їх використання. Цей розвиток засобів створення, збору, обробки, зберігання, розповсюдження, управління, відображення та використання інформації й надав можливість технічної реалізації ідеї інформаційного суспільства, як суспільства в основі якого лежить максимально допустима інформаційна взаємодія його членів, та став початком втілення її у життя. Результатом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій стало поступове становлення нового типу суспільної формації – інформаційного суспільства [4, с. 14].

Цікавою, щодо розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій, є позиція Європейського Союзу. В грудні 1993 року на засіданні Комісії Європейського Союзу (Брюссель) був заслуханий документ – “Біла книга Делора: Розвиток, Конкуренція і Зайнятість – виклики і шлях вперед у ХХІ сторіччя”. Документ звертав увагу на те, що *“нові інформаційні і телекомунікаційні технології викликали структурні зміни, у порівнянні з індустріальною революцією минулого. ...Разом із пов'язаними з ними послугами вони мають потенціал, що сприяє стійкому і безперервному розвитку, збільшенню конкурентноздатності, відкриттю нових можливостей для роботи і поліпшенню якості життя всіх європейців”*. Серед іншого, автори вказаного документу відзначили наступне: *“Інформаційне суспільство – це суспільство, в якому діяльність людей ґрунтується на використанні послуг, наданих за допомогою інформаційних технологій і технологій зв'язку”*. Відтак, термін “Інформаційне суспільство” визначає не тільки інфраструктурний (телекомунікацій) аспект руху в інформаційну епоху, але, головне, відзначає людський вимір суспільства майбутнього.

05.12.1993 р., виходячи з проведених слухань, Комісія Європейського Союзу замовила групі фахівців під керівництвом Мартіна Бангемана (на той час Комісар Ради Європи по захисту даних) розробити Звіт про Інформаційне суспільство, який мав передбачати конкретні рекомендації для всіх держав-учасниць ЄС. Зазначений Звіт за назвою: *“Європа і всесвітнє Інформаційне суспільство. Рекомендації Європейській Раді”* [5] був розглянутий 24-25 червня 1994 року на самміті Європейської Ради (о. Корфу). На даний час цей документ вважається маніфестом і директивою для організації конкретних дій держав-учасниць ЄС й спрямований на взаємодію держав-учасниць в становленні інформаційного суспільства [6, с. 444; 7]. З наведеного вище

можемо оцінити важливість з якою Європейський Союз ставиться до питання розвитку інформаційного суспільства.

Будь-яке суспільство є продуктом відносин між його членами, так само й інформаційне суспільство виникає як продукт інформаційних відносин, тобто відносин, предметом яких є інформація, за умов коли ці відносини впливають та змінюють якісну характеристику всього суспільства загалом. Інформація є тим первинним фактором, з якого та задля якого виникає і розвивається інформаційне суспільство. Президент Національної академії наук України академік Патон В.Є. зазначає: *“В умовах інформаційної революції, що відбулася в Україні та світі в останні десятиліття, однією з ключових особливостей світового соціально-економічного прогресу є зростання значимості інформації в суспільних відносинах. Широке впровадження інформаційно-комп’ютерних технологій і систем, удосконалення техніко-технологічних засобів збирання, зберігання, використання та поширення інформації призвели до стрімкого розвитку інформаційних відносин, розбудови інформаційного суспільства та формування світового інформаційного простору.*

Ми маємо справу з інформацією на кожному кроці: в інформаційних технологіях, системах управління і зв’язку, в мовах, в інформаційних системах живих клітин. Тому заслуговують на увагу висновки сучасної науки, що інформація є однією з фундаментальних, універсальних та основоположних величин, які становлять основу світобудови” [8].

Академік НАН України Сергієнко І.В. зазначає, що *“в сучасному суспільстві інформація є важливим і цінним ресурсом, а рівень розвитку країни оцінюється рівнем її інформатизації”* [9]. Зростання значимості інформації у суспільних відносинах відмічають і інші відомі науковці [10, с. 15; 11, с. 49].

Отже, інформація становить не тільки не матеріальну але й матеріальну основу, що є підставою розвитку інформаційного суспільства. Тоді як телекомунікації є матеріально-технологічним базисом інформаційного суспільства, без якого його існування є неможливим. А саме – поширення інформації в інформаційному суспільстві здійснюється за допомогою телекомунікацій, які є фізичним середовищем поширення інформації. *Абстрагуючись, інформацію можна порівняти з духом інформаційного суспільства, дані з формою (тілом) існування інформації, а телекомунікації – це засоби їх поширення та існування у просторі та часі.*

Важливість телекомунікацій підкреслює Ільченко М.Ю., який звертає увагу на те, що перехід від індустріального суспільства до інформаційного неможливий без прискореного розвитку телекомунікацій. Телекомунікаційна складова інформатизації забезпечує передачу і прийом, як правило, на значних відстанях різних видів інформації (мовлення, даних, відео). Фізичними носіями інформації при цьому можуть бути: керований рух електронів у провіднику, електромагнітні хвилі у відкритому або в обмеженому середовищі. Відповідно до використання цих носіїв практично впроваджені окремі класи телекомунікаційних систем, які реалізують технології електрозв’язку, радіотехнології та оптоволоконні лінії передачі [12]. Також значимість телекомунікацій як одного із засобів автоматизації впливає з “Принципа нових задач”, сформульованого академіком Глушковим В.М. – основоположником інформаційних технологій в Україні та колишньому СРСР, згідно з яким, автоматизація є не лише засобом подолання вже сформованих та не розв’язуваних іншим шляхом складностей та вузьких місць в управлінні народним господарством. Найбільш вагоме її досягнення – створення умов для постановлення нових завдань, що забезпечують оптимальність, своєчасність, повноту управлінського впливу на об’єкт управління [13, с. 197]. Не менш

вагомо ставиться до ролі телекомунікацій Фредеболь-Крайн М., на думку якого, телекомунікації – це процес, фундаментальний засіб для досягнення різнобічних цілей. В економічному світі телекомунікації слугують для поширення інформації серед постачальників, споживачів, дослідників, аналітиків, законодавців тощо. Вони присутні в усіх процесах економічного виробництва та є невід’ємною складовою практично будь-якої сучасної бізнес-діяльності, метою якої є виробництво товарів та послуг для споживачів. У соціальному середовищі телекомунікації є засобом для інформування, розваг та обміну досвідом. Телекомунікаційні мережі та послуги дозволяють здійснювати всі ці дії на великих відстанях та серед широкого кола користувачів [14].

Телекомунікації є відносно молодю сферою порівняно з іншими галузями господарства, їх суспільне значення визначається публічністю та високим ступенем проникнення в життя людей.

Сьогодні правовими проблемами упорядкування відносин у сфері телекомунікацій та їх вирішеннями в Україні займаються багато вчених, зокрема у НДШП НАПрН України. Окремим прикладом цього, зокрема, є результати виконання науково-дослідної роботи “Методологія кодифікації інформаційного законодавства” (див. у цьому журналі “Основні результати діяльності Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України у 2012 році”) в якій надано вирішення наукова проблема щодо методологічних основ упорядкування інформаційних відносин для створення цілісної системи інформаційного законодавства України, у тому числі й законодавство у сфері телекомунікацій, адаптованого до європейських правових стандартів. Науковий керівник та головний виконавець теми НДР Брижко В.М. У роботі приймали участь Баранов О.А., Баєв О.О., Новицькій А.М., Пилипчук В.Г., Цимбалюк В.С. та ін. Слід відмітити наукову значимість монографічної праці Брижко В.М. “Основи систематизації інформаційного законодавства: теоретичні та правові засади” [15]. Ця робота є першим в Україні комплексним дослідженням, в якій вирішення проблеми упорядкування суспільних відносин в інформаційній сфері розглядається комплексно, в контексті системного становлення інформаційного права, перспектив удосконалення та кодифікації інформаційного законодавства України.

Автори зазначених вище наукових праць, серед іншого, відмічають ряд недоліків сучасного інформаційного законодавства та пропонують здійснити його удосконалення шляхом узагальнення та систематизації у вищому за ієрархією, кодифікованому акті щодо інформаційної сфери. На думку авторів чинне інформаційне законодавство має значну кількість різних за рівнем ієрархії та призначенням нормативно-правових актів, тоді як сучасні реалії потребують створення цілісного інформаційного законодавства щодо традиційних відносин та відносин у зв’язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та мереж, у тому числі телекомунікацій.

Враховуючи зазначене перейдемо до розгляду нормативно-правового упорядкування сфери телекомунікацій загального користування України, як середовища інформаційних відносин. Мається на увазі упорядкування сфери телекомунікацій з точки зору їх використання в аспекті інформаційних відносин.

Пункт 5 частини першої статті 92 Конституції України, серед іншого, визначає, що виключно законами України визначаються засади використання зв’язку [16], а отже, і телекомунікацій, які за своїм змістом входять в обсяг визначення зв’язку. Відтак, засади використання телекомунікацій визначаються виключно законами України, і всі підзаконні нормативно-правові акти цієї сфери мають їм відповідати.

Законом України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” [17] визначено, що національна політика розвитку інформаційного

суспільства в Україні ґрунтується на засадах: пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов; розвитку інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення доступу до телекомунікаційних послуг; сприяння збільшенню різноманітності та кількості е-послуг, забезпеченню створення загальнодоступних е-ресурсів; поліпшення кадрового потенціалу; посилення мотивації щодо застосування ІКТ; широкого впровадження ІКТ в науку, освіту, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища; підтримка інформаційної безпеки. Така політика передбачає, зокрема: впровадження ІКТ в усі сфери життєдіяльності суспільства та держави; розвиток національної, галузевих і регіональних інформаційних систем, мереж та е-ресурсів, інформаційно-аналітичних систем органів державної влади та органів місцевого самоврядування; створення вітчизняними виробниками новітніх конкурентоспроможних ІКТ, засобів інформатизації та комп'ютерних програм; визначення стратегії розвитку універсальних телекомунікаційних послуг; визначення сприятливих технічних, організаційних і комерційних умов взаємопідключення телекомунікаційних мереж різних операторів; забезпечити комп'ютерну та інформаційну грамотність як основу розбудови інформаційного суспільства та ін.

До базової основи нормативно-правове упорядкування інформаційних відносин у сфері телекомунікацій загального користування також відносяться наступні нормативно-правові акти України.

Закони України.

На основі проведеного аналізу та враховуючи наведене в статті 1 Закону України “Про телекомунікації” визначення телекомунікацій, відповідно до якого телекомунікації (електрозв'язок) – це передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, дротових, оптичних або інших електромагнітних системах [18], обмежимо чинне нормативно-правове упорядкування відносин сфери телекомунікацій загального користування такими законами України:

1. Закон України “Про телекомунікації”, який встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій, визначає повноваження держави щодо управління та регулювання зазначеної діяльності, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності або користуються телекомунікаційними послугами. Згідно з частиною першою статті 2 метою цього Закону є забезпечення повсюдного надання телекомунікаційних послуг достатніх асортименту, обсягу та якості. Згідно з частиною першою статті 5 дія цього Закону поширюється на відносини суб'єктів ринку телекомунікацій щодо надання та отримання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування. Тобто цей Закон встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій та упорядковує безпосередньо відносини у сфері використання телекомунікацій загального користування України. Більш того, відповідно до пункту 3 Глави XIV “Прикінцеві положення”, до приведення нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом чинні нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону. Відтак, це положення встановлює пріоритет Закону України “Про телекомунікації” над іншими нормативно-правовими актами у сфері телекомунікацій, доповнюючи зміст зазначеного вище пункту 5 частини першої статті 92 Конституції України. Відтак, Закон України “Про телекомунікації” встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій, упорядковує безпосередньо відносини у сфері

використання телекомунікацій загального користування України та має вищий пріоритет над іншими нормативно-правовими актами у сфері телекомунікацій.

2. Закон України “Про радіочастотний ресурс України”, який встановлює правову основу користування радіочастотним ресурсом України, визначає повноваження держави щодо умов користування радіочастотним ресурсом України, права, обов’язки і відповідальність органів державної влади, що здійснюють управління і регулювання в цій сфері, та фізичних і юридичних осіб, які користуються та/або мають намір користуватися радіочастотним ресурсом України [19]. Тобто, цей Закон упорядковує виключно питання сфери користування радіочастотним ресурсом України. Згідно із статтею 1 цього Закону радіочастотний ресурс це – частина радіочастотного спектра, придатна для передавання та/або приймання електромагнітної енергії радіоелектронними засобами. Тоді як телекомунікації в радіосистемах здійснюються саме за допомогою частини радіочастотного спектра, придатної для передавання та/або приймання електромагнітної енергії радіоелектронними засобами, тобто за допомогою радіочастотного ресурсу. Враховуючи викладене вище і те, що згідно зі статтею 1 Закону України “Про телекомунікації” для здійснення телекомунікацій використовуються також проводові, оптичні або інші електромагнітні системи, а також, що відповідно до статті 71 зазначеного Закону розподіл і використання радіочастотного ресурсу України для здійснення діяльності у сфері телекомунікацій проводиться згідно із Законом України “Про радіочастотний ресурс України”, можемо констатувати, що останній Закон упорядковує виключно питання використання радіочастотного ресурсу як одного з середовищ, за допомогою яких здійснюються телекомунікації, при цьому не впливаючи на правове упорядкування самих телекомунікацій.

3. Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”, який упорядковує відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах [20]. Розглядаючи виключно зазначені питання, цей Закон не впливає на правове упорядкування самих телекомунікацій.

4. Закон України “Про підтвердження відповідності”, який визначає правові та організаційні засади підтвердження відповідності продукції, систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу та спрямований на забезпечення єдиної державної технічної політики у сфері підтвердження відповідності [21]. Згідно із цим Законом відповідно до частині другої статті 24 Закону України “Про телекомунікації” здійснюється підтвердження відповідності технічних засобів телекомунікацій.

5. Закон України “Про стандартизацію”, який встановлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення єдиної технічної політики у цій сфері [22]. Доповнює, розширює та поглиблює упорядкування, щодо стандартизації у сфері телекомунікацій, визначене статтею 25 Закону України “Про телекомунікації”.

6. Закон України “Про метрологію та метрологічну діяльність”, який визначає правові основи забезпечення єдності вимірювань в Україні, упорядковує відносини у сфері метрологічної діяльності та спрямований на захист громадян і національної економіки від наслідків недостовірних результатів вимірювань [23]. Відповідно до цього Закону згідно із статтею 26 Закону України “Про телекомунікації”, здійснюється метрологічне забезпечення у сфері телекомунікацій.

7. Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, який визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх

ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування [24]. Певною мірою доповнює, розширює та поглиблює упорядкування сфери доступу до здійснення діяльності у сфері телекомунікацій, визначене главою VIII Закону України “Про телекомунікації”.

Розглядаючи ліцензування слід відмітити його вплив на розвиток сфери телекомунікацій. Баранов О.А. з цього приводу відмічає немаловажну роль послідовної ліберальної політики надання дозволів у становленні ринку телекомунікацій Європейського Союзу [25, с. 32].

8. Звернемо окрему увагу на Закон України “Про телебачення і радіомовлення”. Вказаний нормативно-правовий акт упорядковує відносини, що виникають у сфері телевізійного та радіомовлення на території України, визначає правові, економічні, соціальні, організаційні умови їх функціонування, спрямовані на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкрите і вільне обговорення суспільних питань [26]. Телевізійне та радіомовлення пов'язані із сферою телекомунікацій, оскільки з використанням останніх здійснюється телевізійне та радіомовлення, але в той же час телекомунікації існують незалежно від телевізійного та радіомовлення. А отже, правове упорядкування телекомунікацій входить у сферу правового упорядкування телевізійного та радіомовлення, тоді як останні не входять у сферу правового упорядкування телекомунікацій. Відтак і Закон України “Про телебачення і радіомовлення” не входить до сфери правового упорядкування телекомунікацій та не має правового впливу на неї.

9. Господарський кодекс України, який встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності [27]. Встановлює господарсько-правову відповідальність учасників господарських відносин за правопорушення у сфері господарювання. Сфера телекомунікацій є однією зі складових сфери господарювання.

10. Цивільний кодекс України, який впорядковує особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. До майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин положення цього Кодексу не застосовується, якщо інше не встановлено законом [28]. Встановлює цивільну відповідальність у сфері телекомунікацій.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення, завданням якого є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [29]. Встановлює адміністративну відповідальність у сфері телекомунікацій.

12. Кримінальний кодекс України, завданням якого є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [30]. Встановлює кримінальну відповідальність у сфері телекомунікацій.

Окремо зауважимо, що особи, винні у порушенні законодавства про телекомунікації, можуть притягатися до цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності, що визначається Цивільним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України згідно із статтею 75 Закону України “Про телекомунікації”.

13. Земельний кодекс України, який регулює земельні відносини на території України, що виникають при використанні надр, лісів, вод, а також рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря [31]. Цей Кодекс доповнює та поглиблює правове регулювання використання земель телекомунікацій, визначене статтею 10 Закону України “Про телекомунікації”.

Використовуючи методи аналізу, синтезу, порівняння та абстрагування, можемо розподілити розглянуті вище нормативно-правові акти за їх правовим значенням для сфери телекомунікацій загального користування України. Закон України “Про телекомунікації” – встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій загального користування України упорядковує безпосередньо питання використання телекомунікацій загального користування України, та має вищий пріоритет над іншими нормативно-правовими актами у сфері телекомунікацій. Закони України “Про радіочастотний ресурс України” та “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” – мають пряме відношення до сфери телекомунікацій загального користування України як допоміжний механізм правового забезпечення діяльності в цій сфері, оскільки упорядковують виключно питання використання радіочастотного ресурсу, захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, не впливаючи на правове упорядкування самих телекомунікацій. Закони України “Про підтвердження відповідності”, “Про стандартизацію”, “Про метрологію та метрологічну діяльність”, “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України та Земельний кодекс України – мають загально-правове відношення до сфери телекомунікацій загального користування України, оскільки доповнюють, розширюють та поглиблюють правове упорядкування, визначене Законом України “Про телекомунікації”, залишаючись при цьому правоустановчим актом у своїй сфері відповідних суспільних відносин та упорядковуючи однорідні відносини в інших сферах суспільних відносин. Закон України “Про телебачення і радіомовлення” не входить до сфери правового упорядкування телекомунікацій загального користування України та не має правового впливу на неї.

За допомогою методу системного та структурного підходу класифікуємо розглянуті вище нормативно-правові акти за рівнем правового значення сфери телекомунікацій загального користування України наступним чином:

– *концептуальний рівень щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні* визначається Законом України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки”;

– *вищий рівень* – нормативно-правові акти, що визначають правову основу діяльності у сфері телекомунікацій. Єдиним законодавчим актом цього рівня є Закон України “Про телекомунікації”;

– *допоміжний рівень* – нормативно-правові акти, що упорядковують виключно питання, що мають пряме відношення до сфери телекомунікацій, при цьому не впливаючи на правове упорядкування самих телекомунікацій. Законодавчими актами цього рівня є Закон України “Про радіочастотний ресурс” та Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”;

– *загальний рівень* – нормативно-правові акти, предмет упорядкування яких виходить за межі сфери телекомунікацій, входить в інші сфери приватного і суспільного життя, частково торкається та доповнює забезпечення діяльності у сфері телекомунікацій. До таких законодавчих актів відносяться всі інші, а саме: Закон України “Про підтвердження відповідності”, Закон України “Про стандартизацію”, Закон України “Про метрологію та метрологічну діяльність”, Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Земельний кодекс України.

Підзаконні нормативно-правові акти.

Крім законодавчих нормативно-правових актів, сфера телекомунікацій загального користування України упорядковується низкою підзаконних нормативно-правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства транспорту і зв'язку, Державної адміністрації зв'язку та інших органів виконавчої влади і місцевого самоврядування України. Розглядати всі ці нормативно-правові акти немає сенсу, оскільки вони є підзаконними та мають відповідати Конституції України і законам України, які вже згадувалися вище. Крім того, як вже зазначалося, згідно із пунктом 5 частини першої статті 92 Конституції України засади використання зв'язку, а отже, і телекомунікацій, визначаються виключно законами України.

Ратифіковані Україною міжнародні нормативно-правові акти.

Згідно із Законом України “Про ратифікацію Статуту і Конвенції Міжнародного союзу електрозв'язку” від 15.07.94 р. № 116/94-ВР Україною їх було ратифіковано та підписано від імені України у м. Женеві 22 грудня 1992 року [32].

Згідно із пунктом 31-3 статті 4 Статуту Міжнародного союзу електрозв'язку: “Положення як цього Статуту, так і Конвенції доповнюються положеннями Адміністративних регламентів, які регулюють використання електрозв'язку і обов'язкові для всіх Членів Союзу: Регламент міжнародного електрозв'язку та Регламент радіозв'язку” [33].

Згідно із пунктом 32-4 статті 4 Статуту Міжнародного союзу електрозв'язку: “У випадку розходження між яким-небудь положенням цього Статуту і положенням Конвенції або Адміністративних регламентів Статут має більшу силу. У випадку розходження між будь-яким положенням Конвенції і положенням Адміністративних регламентів Конвенція має більшу силу”.

Згідно із пунктом 37-1 статті 6 Статуту Міжнародного союзу електрозв'язку: “Члени Союзу зобов'язуються дотримувати положень цього Статуту, Конвенції та Адміністративних регламентів у всіх установах і на всіх утворених або експлуатованих ними станціях електрозв'язку, які забезпечують міжнародні служби або можуть завдати шкідливих перешкод службам радіозв'язку інших країн, за винятком тих служб, які звільнені від таких зобов'язань згідно із статтею 48 цього Статуту”.

Згідно із пунктом 38-2 статті 6 Статуту Міжнародного союзу електрозв'язку: “Члени Союзу повинні також вживати необхідних заходів до того, щоб забезпечити додержання положень цього Статуту, Конвенції та Адміністративних регламентів експлуатаційними організаціями, які одержали дозвіл на утворення служб електрозв'язку і які беруть участь у міжнародних службах або експлуатують станції, здатні завдати шкідливих перешкод службам радіозв'язку інших країн”.

На підставі викладеного вище можемо зробити висновок, що положення Статуту Міжнародного союзу електрозв'язку, Конвенції Міжнародного союзу електрозв'язку, Адміністративного регламенту міжнародного електрозв'язку та Адміністративного регламенту радіозв'язку упорядковують питання міжнародної взаємодії та використання

електрозв'язку, не торкаючись при цьому національного нормативно-правового упорядкування інформаційних відносин країн-членів Союзу.

Висновки.

1. Оцінюючи роль телекомунікацій для інформаційного суспільства та суспільства загалом, важко переоцінити їх значення. Це обумовлює погляди вчених та експертів у цій галузі щодо важливості телекомунікацій для розвитку інформаційного суспільства.

“Інформацію” можна порівняти з “духом” інформаційного суспільства, “дані” з формою (тілом) існування “інформації”, а “телекомунікації” – це засоби їх поширення та існування у просторі та часі.

Сьогодні можемо констатувати, що телекомунікації є матеріально-технологічною основою виникнення та розвитку інформаційного суспільства, що обумовлює значимість об'єктивного нормативно-правового упорядкування цієї сфери.

2. Враховуючи розглянутий та досліджений матеріал, можемо зазначити, що нормативно-правове упорядкування сфери телекомунікацій загального користування України, як середовища інформаційних відносин, відповідно до Конституції України представлено:

– на концептуальному рівні щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні – Законом України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки”;

– на вищому рівні нормативно-правового упорядкування – Законом України “Про телекомунікації”. Цей Закон встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій, упорядковує безпосередньо відносини у сфері використання телекомунікацій загального користування України та має вищий пріоритет над іншими нормативно-правовими актами у сфері телекомунікацій;

– на допоміжному рівні нормативно-правового упорядкування – законами України “Про радіочастотний ресурс” та “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”. Ці закони упорядковують виключно питання використання радіочастотного ресурсу, захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, при цьому не впливаючи на правове упорядкування самих телекомунікацій. Також на допоміжному рівні нормативно-правового упорядкування інформаційних відносин сфера телекомунікацій загального користування України представлена низкою підзаконних нормативно-правових актів, які мають відповідати вищезазначеним законам України;

– на загальному рівні нормативно-правового упорядкування – Законом України “Про підтвердження відповідності”, Законом України “Про стандартизацію”, Законом України “Про метрологію та метрологічну діяльність”, Законом України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним кодексом України, Земельним кодексом України, а також низкою підзаконних нормативно-правових актів, які мають відповідати вищезазначеним законам України. Ці нормативно-правові акти мають загальноправове відношення до сфери телекомунікацій, їх предмет виходить за межі сфери телекомунікацій, входить в інші сфери приватного і суспільного життя, частково торкаючись та доповнюючи забезпечення діяльності у сфері телекомунікацій;

– на міжнародно-правовому рівні нормативно-правового упорядкування – Статутом та Конвенцією Міжнародного союзу електрозв'язку, Регламентом міжнародного електрозв'язку та Регламентом радіозв'язку. Правові положення цих документів поширюються виключно на питання міжнародної взаємодії та використання електрозв'язку.

Тобто, Закон України “Про телекомунікації” є єдиним нормативно-правовим актом, який встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій, упорядковує безпосередньо відносини у сфері використання телекомунікацій загального користування України, та має вищий пріоритет над іншими нормативно-правовими актами у сфері телекомунікацій. Усі інші нормативно-правові акти по відношенню до правового упорядкування сфери телекомунікацій загального користування України є або допоміжними, або загально-правовими.

Перспективи подальших досліджень. Однією з перспектив подальших досліджень нормативно-правового упорядкування сфери телекомунікацій, як середовища інформаційних відносин, є недоліки як правового регулювання сфери телекомунікацій загального користування України загалом, так і окремо Закону України “Про телекомунікації”, які вже визначалися автором у статті: “Публічно-приватні відносини на ринку інформаційно-комунікаційних технологій” [34], а саме – відсутність механізму ефективної взаємодії учасників ринку ІКТ та їх безпосереднього впливу на нормативно-правове упорядкування відносин у сфері телекомунікацій.

Використана література

1. География мировой электросвязи : особенности развития отрасли. – Режим доступа : [//www.geography.kz/slovar/geografiya-mirovoj-elektrosvyazi-osobennosti-razvitiya-otrasli](http://www.geography.kz/slovar/geografiya-mirovoj-elektrosvyazi-osobennosti-razvitiya-otrasli)
2. Сергієнко І.В. Інформатика та комп’ютерні технології / І.В. Сергієнко. – К. : Наукова думка, 2004. – 430 с.
3. Україна на шляху до інформаційного суспільства / [В.М. Брижко, В.Д. Гавловський, Р.А. Калюжний, В.С. Цимбалюк та ін.] // Правова інформатика. – 2003. – № 1. – С. 90-98.
4. Беляков К. И. Управление и право в период информатизации : монография / Национальная академия внутренних дел Украины. – К. : Изд-во “КВЦ”, 2001. – 307 с.
5. Європа і всесвітнє інформаційне суспільство. Рекомендації Європейської Ради : звіт групи Мартіна Бангемана Комісії Європейського Союзу від 05.12.93 р. – Режим доступу : [//www.europa.eu.int.com](http://www.europa.eu.int.com)
6. Брижко В.М. Системна інформатизація правоохоронної діяльності : європейські нормативно-правові акти та підходи до упорядкування суспільних інформаційних відносин у зв’язку з автоматизованою обробкою даних у правоохоронній діяльності : посібник / В.М. Брижко, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець ; за ред. члена-кореспондента АПрН України М.Я. Швеця. – К. : ТОВ “Пан Тот”, 2006 р. – Кн. 2. – 509 с.
7. Проблеми розбудови Інформаційного суспільства в США, Європі та Україні // Правова інформатика. – № 1/2003. – С. 70.
8. Патон Б.Є. До читачів журналу “Інформація і право”// Інформація і право. – № 1(1)/2011. – С. 4-5.
9. Сергієнко І.В. Комп’ютерні технології – шлях до інформаційного суспільства / І.В. Сергієнко // Дзеркало тижня, 2001. – № 50 (374).
10. Пилипчук В.Г. Актуальні проблеми становлення і розвитку правової науки в інформаційній сфері / В.Г. Пилипчук // Інформація і право. – № 1(4)/2012. – С. 15-22
11. Фурашев В.М. Питання законодавчого визначення понятійно-категорійного апарату у сфері інформаційної безпеки / В.М. Фурашев // Інформація і право. – № 1(4)/2012. – С. 46-55
12. Ільченко М.Ю. Проблеми розвитку телекомунікацій в Україні / М.Ю. Ільченко // Вісті академії інженерних наук України. – 1994. – № 1. – С. 5-17.
13. Глушков В.М. Введение в АСУ / В.М. Глушков. – К., 1972.
14. Маркус Фредеболь-Крайн. Современные телекоммуникации : опыт Европы и Украина / Маркус Фредеболь-Крайн / “Зеркало недели”, 2003. – № 17 (442).
15. Брижко В.М. Основи систематизації інформаційного законодавства : теоретичні та правові засади : монографія / В.М. Брижко. – К. : ТОВ “ПанТот”, 2012 р. – 304 с.

16. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. – 144 с.
17. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки Законом України : Закон України від 09.01.07 р. № 537-V. – Режим доступу: [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
18. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.03 р. № 1280-IV. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
19. Про радіочастотний ресурс України : Закон України від 01.06.00 р. № 1770-III. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
20. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.94 р. № 80/94-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
21. Про підтвердження відповідності : Закон України від 17.05.01 р. № 2406-III. – Режим доступу: [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
22. Про стандартизацію : Закон України від 17.05.01 р. № 2408-III. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
23. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 11.02.98 р. № 113/98-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
24. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01.06.00 р. № 1775-III. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
25. Баранов О.А. Правове регулювання доступу на ринок телекомунікацій / О.А. Баранов // Інформація і право.– № 2(2)/2011. – С. 32-38.
26. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.93 р. № 3759-XII. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
27. Господарський кодекс України : Закон України ; за станом на 01.09.09 р. – К. : АТІКА, 2009. – 188 с.
28. Цивільний кодекс України : Закон Україн ; за станом на 01.09.09 р. – К. : АТІКА, 2009. – 367 с.
29. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України ; за станом на 01.09.09 р. – К. : АТІКА, 2009. – 252 с.
30. Кримінальний кодекс України : Закон України ; за станом на 10.09.09 р. – К. : АТІКА, 2009. – 216 с.
31. Земельний кодекс України : Закон України ; за станом на 20.09.09 р. – К. : АТІКА, 2009. – 100 с.
32. Про ратифікацію Статуту і Конвенції Міжнародного союзу електрозв’язку : Закон України від 15.07.94 р. № 116/94-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
33. Статут Міжнародного союзу електрозв’язку : Міжнародний документ, підписаний від імені України у м. Женеві 22 грудня 1992 року. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
34. Баєв О.О. Публічно-приватні відносини на ринку інформаційно-комунікаційних технологій України / О.О. Баєв // Правова інформатика. – 2009. – № 1(21). – С. 60-63.

Рецензент та наукове редагування: Брижко В.М., к.ю.н. (Doctor of Philosophy), с.н.с.,
Заслужений винахідник республіки.

~~~~~ * * * ~~~~~